

ПЙОНТКО НАТАЛІЯ БОГДАНІВНА
аспірант Державної навчально-наукової установи
«Академія фінансового управління»
м. Київ, Україна

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ВИРІВНЮВАННЯ

Формування ефективної системи фінансового вирівнювання, що забезпечує усунення соціально-економічних диспропорцій регіонів, шляхом згладжування фінансових можливостей адміністративно-територіальних одиниць країни у формуванні доходів для здійснення місцевих витрат, є актуальним завданням сучасної економічної науки, а сама проблема фінансового вирівнювання в контексті хронічної нестачі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування у більшості країн світу набуває статусу глобальної проблеми економіки та фінансів.

В Україні основним інструментом фінансового вирівнювання традиційно залишаються міжбюджетні трансферти, в той час як у зарубіжних країнах пріоритетними джерелами формування дохідної бази місцевих бюджетів виступають місцеві податки та збори, позики та ін.

Необхідність застосування системи міжбюджетних трансфертів в Україні зумовлена нераціональністю розмежування доходів та видатків між ланками бюджетної системи, незначною фіскальною роллю місцевих податків та зборів, постійно зростаючими витратами місцевих бюджетів (в процесі розвитку процесів децентралізації) та ін.

Вітчизняна система міжбюджетних відносин протягом 2007—2015 рр. характеризувалася такими визначальними ознаками:

— Високий рівень фінансової залежності органів місцевого самоврядування від трансфертів, наданих Державним бюджетом. Трансферти, отримані від центральних органів влади, в середньому за 2007—2015 рр. забезпечували близько 51 % усіх надходжень місцевих

бюджетів (табл. 1). Причому, неухильне зростання частки трансфертів, попри задекларовану фінансову децентралізацію та розширення фінансової автономії органів місцевого самоврядування, засвідчує неефективність поточних реформ.

— Забезпечення міжбюджетними трансфертами, в основному, лише вирішення поточних проблем місцевих бюджетів, залишаючи при цьому поза увагою питання соціально-економічного розвитку регіонів. Підтвердженням цього є те, що частка трансфертів, отриманих загальним фондом в середньому за 2007—2015 рр. становила 94 %, тоді як трансферти, отримані спеціальним фондом не досягали і 6 % за той же період.

Таблиця 1

Структура трансфертів, що передавалися з Державного бюджету до місцевих бюджетів протягом 2007—2015 рр.

<i>Показник</i>	<i>2007</i>	<i>2008</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>	<i>2015</i>
Частка трансфертів, отриманих від Державного бюджету в загальній сумі доходів місцевих бюджетів, %	43,4	44,5	46,7	49,1	52,3	55,2	52,4	56,4	59,1
Всього отриманих трансфертів від Державного бюджету, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Дотації вирівнювання/всього отриманих трансфертів, %	41,60	48,74	53,65	56,11	45,98	41,50	48,07	46,31	-
Базова дотація/всього отриманих трансфертів, %	-	-	-	-	-	-	-	-	3,02
Субвенції/всього отриманих трансфертів, %	47,81	48,50	42,01	43,13	49,28	51,29	47,16	50,67	95,82
- з них, субвенції соц значення, %	34,12	30,93	36,65	38,31	37,96	34,61	41,98	38,28	36,37
- у т.ч. субвенції на доп дітям, %	21,20	21,52	26,73	29,24	29,14	26,78	34,16	31,27	24,08
- інші субвенції, %	13,68	17,58	5,36	4,82	11,32	16,67	5,18	12,38	59,44
Додаткові дотації/всього отриманих трансфертів, %	10,59	2,76	4,34	0,75	4,72	7,22	4,76	3,02	0,01
Стабілізаційна дотація/всього отриманих трансфертів, %	-	-	-	-	-	-	-	-	1,20
Трансферти заг. фонду/всього отриманих трансфертів, %	96,75	93,08	90,85	93,07	94,58	92,10	97,64	89,42	99,55
Трансферти спец. фонду/всього отриманих трансфертів, %	3,25	6,92	9,15	6,93	5,41	7,90	2,36	10,58	0,45

Джерело: розроблено автором на основі даних [1]

— Переважаюча частка дотацій вирівнювання і субвенцій соціального значення в структурі отриманих трансфертів місцевих бюджетів — близько 84 % в середньому за період 2007—2014 рр. Високий

рівень дотаційності місцевих бюджетів засвідчує, що міжбюджетні трансферти виступають швидше в ролі централізованого джерела покриття розривів між доходами та витратами місцевих бюджетів, а не як засіб забезпечення громадян рівноцінними умовами життєдіяльності незалежно від місця їх проживання. При цьому, пріоритетність субвенцій соціального значення вказує на соціальну спрямованість бюджетної політики України.

— Обмеження самостійності органів місцевого самоврядування щодо розпорядження фінансовими ресурсами, отриманими від Державного бюджету, що спричинено наданням з 2015 р. (внаслідок реформування Бюджетного Кодексу) переважній більшості трансфертів характеру цільового призначення (у зазначеному році трансферти цільового спрямування становили 95,8 % загальної суми отриманих трансфертів). Така ситуація, з однієї сторони, гарантує фінансування важливих статей місцевих бюджетів, а з іншої сторони підриває принцип субсидіарності, за яким передбачено, що найефективніше виконання завдань можливе на найнижчому рівні бюджетної системи, де повністю враховано місцеві потреби.

— Неоднорідність залежності адміністративно-територіальних одиниць від міжбюджетних трансфертів, що пояснюється диференціацією дохідної бази місцевих бюджетів, в результаті диспропорційності ресурсного забезпечення адміністративно-територіальних одиниць. Найбільш залежними регіонами від міжбюджетних трансфертів протягом 2014—2015 рр. були: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Тернопільська та Чернівецька області (рис. 1), тобто ті адміністративно-територіальні одиниці, у яких рівень регіонального розвитку протягом зазначених років був найнижчий.

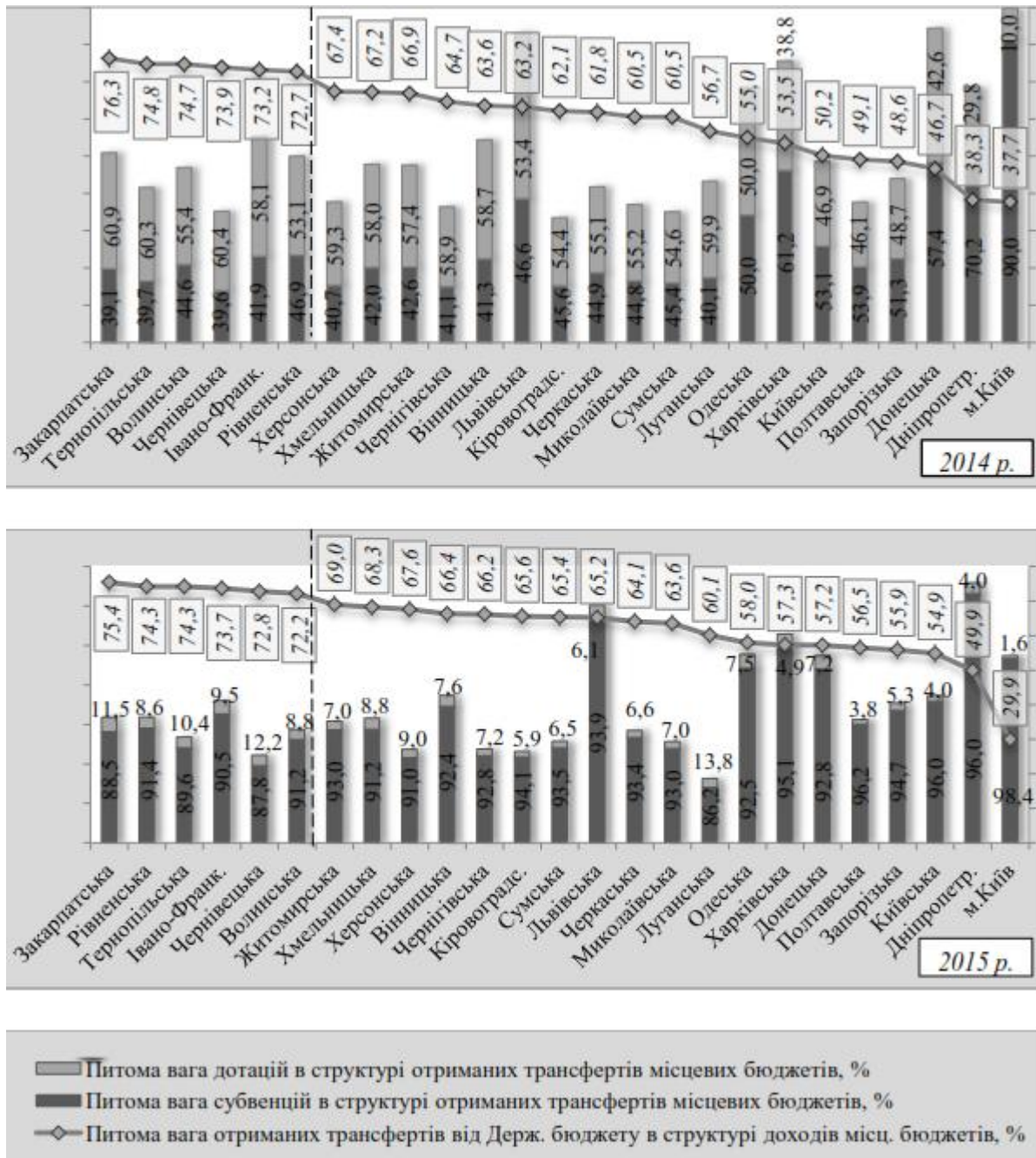

Рис. 1. Трансфертна залежність регіонів України та структура трансфертів, що передавались з Державного бюджету місцевим бюджетам у 2014 р. та 2015 р. (в регіональному розрізі)*

* — без урахування тимчасово окупованих АРК та міста Севастополь
 Джерело: розроблено автором на основі даних [2; 3]

Визначені ознаки демонструють неефективність функціонування міжбюджетних відносин в Україні. Бюджетні трансферти виступають швидше не як інструмент «вирівнювання», а як інструмент «збалансування» місцевих бюджетів (набуваючи статусу основного

джерела доходу у деяких адміністративно-територіальних одиницях). Пріоритетними завданнями для України в напрямку вдосконалення системи фінансового вирівнювання повинні стати: поступова відмова від використання міжбюджетних трансфертів, як засобу загальнодержавного регулювання; та забезпечення відповідних умов розширення фінансової автономності місцевих бюджетів, шляхом подальшого реформування системи місцевого оподаткування, розвитку внутрішнього територіального потенціалу регіонів, збільшення активності органів місцевого самоврядування щодо використання боргових інструментів фінансування та ін. Механізм фінансового вирівнювання, в якому ключове місце відводиться місцевій ініціативі, є запорукою соціально-економічних перетворень адміністративно-територіальних одиниць.

Література:

1. Виконання Державного бюджету / Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
2. Довідка про виконання місцевих бюджетів за доходами / Державна казначейська служба [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/23596>
3. Інформація щодо використання місцевими бюджетами субвенцій, отриманих з державного бюджету/ Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://treasury.gov.ua/main/uk/publish/category/23602;jsessionid=60C50B25C7782D5EDC40145128CF6ACB>